

ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE POUR L'HISTOIRE DES SERBES EN CROATIE

RECUEIL DES TRAVAUX SUR LES SERBES EN CROATIE

11

DIRECTEUR VASILJE DJ. KRESTIĆ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДБОР ЗА ИСТОРИЈУ СРБА У ХРВАТСКОЈ

ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

11

УРЕДНИК ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ
ДИНКО ДАВИДОВ
ВОЈИН ДАБИЋ
СОФИЈА БОЖИЋ

СЕКРЕТАР

МИРОСЛАВ ЈОВАНОВИЋ

Примљено на X скупку Одељења историјских наука од 28. децембра 2016. на основу реферата академика *Василија Ђ. Крестића, Михаила Војводића, Мирјане Живојиновић, Динка Давидова, Димитрија Стефановића, Наде Милошевић Ђорђевић, дописног члана Љубодрага Димића, проф. др Душана Иванића, Мире Радојевић, др Мелиће Милин, Софије Божић и Душана Баџаковића.*

АМБЛЕМ: ГРБОВИ СА ИКОНОСТАСА ЦРКВЕ СВ.
ТОМЕ У ДИШНИКУ, РАД ЈОАКИМА
МАРКОВИЋА ИЗ 1750. ГОДИНЕ

ИЗДАЈЕ:
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТИРАЖ: 400 ПРИМЕРАКА

НАСЛОВНА СТРАНА: ЈАНКО МАГЛОВСКИ

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК: МИРА ЗЕБИЋ

ЛЕКТОР: ЈЕЛКА ЈОВАНОВИЋ

КОРЕКТОР: ЂУРЂЕВИЋ НЕВЕНА

ШТАМПА: ПЛАНЕТА ПРИНТ

САДРЖАЈ – TABLE DES MATIERES

<i>Василије Ђ. Крестић</i>	Великохрватске претензије на Војводину	7
<i>Vasilije Đ. Krestić</i>	Greater Croatian Pretensions to Vojvodina	28
<i>Мирјана Поповић</i>	Село Мокро поље према попису из 1831. године – пример демографских прилика код српског православног становништва у Северној Далмацији	29
<i>Mirjana Popović</i>	Village of Mokro polje according to the census of 1831 – an example of demographic circumstances at Serbian orthodox population in northern Dalmatia	42
<i>Војин Калинић</i>	Српска девојачка школа у Задру.....	43
<i>Vojin Kalinić</i>	Serbian girls' school in Zadar	54
<i>Љубинка Тошева Карповиц</i>	Сава Вуковић, депутат Ријеке на Темишварском сабору и сабору угарских сталежа.....	55
<i>Ljubinka Toševa Karpowicz</i>	Sava Vuković, Deputy of Rijeka at the National Church Congress at Timișoara and the Hungarian Diet (1790–1791).....	62
<i>Софија Божић</i>	Гавро Манојловић(1856–1939): историчар, академик, политичар	63
<i>Sofija Božić</i>	Gavro Manojlović (1856–1939): historian, academician, politician	86
<i>Мира Радојевић</i>	Из преписке Саве Косановића.....	87
<i>Mira Radojević</i>	From correspondence of Sava Kosanović	100
<i>Мирослав Јовановић</i>	Лука Марић у одбрани ћирилице и Српског културног друштва Просвјета у Хрватској	101
<i>Miroslav Jovanović</i>	Luka Marić in defense of cyrillic and Serbian cultural society Prosvjeta in Croatia.....	110
<i>Владислав Б. Сотировић</i>	Прва постхладноратовска „хуманитарна интервенција“ – Вуковар 1991. г.	111

<i>Vladislav B. Sotirović</i>	The first post-cold war „humanitarian intervention” – Vukovar 1991	128
<i>Vladislav B. Sotirović</i>	Breaking cliché on the killing of Yugoslavia: a role of Croatia	129
<i>Владислав Б. Сотировић</i>	Против клишеа о убијању Југославије: улога Хрватске.....	150
<i>Ђорђе Перућ</i>	Песме српских песника у мелографским записима познатих и мање познатих хрватских мелографа	151
<i>Ђорђе Перућ</i>	Poems of Serbian poets in melographic notations of known and less known croatian melographers	184
<i>Славица Гароња Радованац</i>	Милош Шкарић: Живот и обичаји српског народа у Лици и Крбави	185
<i>Slavica Garonja Radovanac</i>	Miloš Škarić: Life and customs of Serbian people in Lika and Krbava	246
<i>Станиша Војиновић</i>	Часопис српске омладине у Загребу „Омладина“ 1894–1895	247
<i>Staniša Vojinović</i>	Magazine of Serbian youth in Zagreb “Omladina” (1894–1895).....	268
РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА		268
РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ НАЗИВА.....		284

САВА ВУКОВИЋ (1740–1811), ДЕПУТАТ НА ТЕМИШВАРСКОМ И САБОРУ УГАРСКИХ СТАЛЕЖА

ЉУБИНКА ТОШЕВА КАРПОВИЦ

Историчари истичу важност Темишварског сабора као показатеља и етапе у формирању националне свести Срба у Угарској. Ретко се, међутим, пише да је сабор био средство којим је цар Леополд II манипулисао политичким захтевима Срба ради сламања отпора Мађара. Као последица те стратегије створене су претпоставке за трајан сукоб Мађара и Срба у Монархији, што је истодобно значило победу Хабзбурговаца над ненемачким народима Царства. Иако, бар за сада, нема довољно доказа да су православни, односно Срби Ријеке у тој стратегији имали једну врсту улоге које, можда, нису ни били свесни, ипак има индиција за постављање хипотезе која би могла да буде основа даљег истраживања. Важна улога у постављању ове хипотезе припада Сави Вуковићу, депутату Ријеке на Темишварском сабору и учеснику на Сабору угарских сталежа.

Име Саве Вуковића се ретко налази на најстаријим документима повезаним с доласком Срба у Ријеку, изградњом православне цркве и оснивањем православне општине. Најстарији податак о томе је пријепис документа од 5. августа 1778. у којем су наведена имена двадесеторице „браће” који су купили зграду и плац за цркву за суму од 3.520 форинти. Сава Вуковић, према том списку, учествовао је у тој суми са 110 форинти, што је била просечна висина учешћа будући да су својим прилозима испред њега били Срби који су платили 800, 500 и 300 форинти. Било је и оних, међутим, који су платили 2, те и 4,27 форинти.¹ Занимљиво је да на том списку нема браће Саве Вуковића – Теодора и Алексе, који су вероватно касније дошли у Ријеку и заузели кључно место у животу и деловању православне општине. У сваком случају, несумњиво је да Сави Вуковићу припада улога једног од оснивача православне општине у Ријеци.

Старији српски историчари у кратким биографским белешкама пишу о Сави Вуковићу као о богатом трговцу, оснивачу фонда за отварање српске гимназије у Новом Саду, пријему у племство и Леополдовом крсту којим је награђен. Владан Гавриловић, савремени историчар, наводи говор Саве Вуковића на Темишварском сабору, а Имре Рес, савремени

¹ Архив Српске православне црквене општине у Ријеци. Фонд Манускрипти и ретки документи, кутија бр.1* а, б, ц.

мађарски историчар, пише о учешћу Саве Вуковића на Сабору угарских сталежа.²

Старији српски историчар Васа Стајић наводи Саву Вуковића као једног од новосадских трговаца који су Београд и Смедерево снабдевали храном 1789. године. Помиње такође да је крајем 1790. Сава Вуковић добио уверење новосадског магистрата да тргује воском и дуваном, те да је истовремено добио право да том робом тргује и с иностранством. Каже и да је Сава Вуковић био зет Томе Николића, сина градског начелника у Новом Саду. Стајић наводи и податке из касније биографије Саве Вуковића, али их не доводи у везу са статусом који је добио након Темишварског сабора.³ И Алекса Ивић, пише да је Сава Вуковић дао 50.000 форинти као оснивач фонда за отварање српске гимназије у Новом Саду.⁴ Олга Микић истиче да је Сава Вуковић дошао из Мостара у Ријеку по налогу старијег брата, да је породица још 1435. године имала млетачко племство, да је у Нови Сад дошао као имућан трговац и оженио се Софијом Јовановић, унуком патријарха Арсенија IV, те је успео да постане један од водећих трговаца у Монархији, међу првима како по угледу, тако и по богатству. Она је податке о српском/млетачком племству Вуковића преузела из података које наводи Ћиро Трухелка, који је грб Вуковића пронашао као саставни део унутар Фојничког грбовника.⁵ Из наведених података о Сави Вуковићу несумњиве су ове чињенице: Сава Вуковић је дошао у Нови Сад као имућан трговац, ородио се с најугледнијим српским породицама у Војводини, добио је или му је потврђено племство 1791. године.

Када је Јосиф II изненада преминуо фебруара 1790. током руско-турског рата, на престо је дошао његов брат Леополд II, до тада велики тоскански војвода. Први задатак Леополда II био је овладавање отпором мађарског племства који су изазвале реформе његовог брата Јосифа. Да би сломио отпор сталежа, те онемогућио њихов сецесионистички покрет, Леополд II је морао да се ослони на немађарске народе источног дела Царства.

Међу бројним противницима били су Срби и Румуни у Трансилванији, чији се број повећао након победничких борби против Турака. У Трансилванији њихов је број нарастао на око 500.000 поданика. Осим тога, у Војној граници живјело је око 700.000 поданика – немађара, те је Леополд II могао да рачуна на знатан број противника угарских сталежа. Пошто су сталежи у Угарској, по узору на француске, тражили устав,

² Imre Röss, *Adamić i Mihanović na Saboru u Požuni*, Adamićevo doba 1780–1830, Rijeka 2005. str. 187–221; Владан Гавриловић, „Темишварски сабор и Илирска дворска канцеларија 1790–1792”. Нови Сад 2005. стр. 257–258.

³ Васа Стајић, *Војвођани као трговци у 18. и првој половини 19. века*, Гласник историјског друштва у Новом Саду, Нови Сад, св. 3–4/1939, стр. 321.

⁴ Алекса Ивић, *Архивска грађа о хрватским књижевним и културним радницима*, књ. друга 1790–1897. Београд, 1931. стр. 364.

⁵ Ćiro Truhelka, *Ko je bio slikar fojničkog grbovnika*, Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH, knj. I god. I/1889. По њему, грбовник је настао крајем 15. века. У њему је и грб Вуковића као саставни део сложеног грба. Олга Микић, *Каталог и биографије портретираних личности, Порјиреји Срба XVIII века*, Галерија Магице српске, Н. Сад 1965.

Леополд II је морао да попусти пред њиховим захтевима и пристане на сазивање сабора. Након неуспелих покушаја да их одговори од сазивања сабора, коначно је 15. марта 1790. издана прокламација о сазиву угарских сталежа. Сабор је требало да буде одржан у Пешти 6. јуна 1790. године, али је одржан у Пожуну 1790–1791. године.

У спор око сазива сабора угарских сталежа укључио се и српски митрополит Мојсије Путник свестан да Срби неће бити пожељни на Сабору. Он је сазвао српске епископе на састанак у Карловце да би се договорили о стратегији, пошто је до Јосифових реформи остао само Патент о толеранцији.⁶ Позиву на састанак одазвали су се епископи: вршачки (Јосиф Шакабенда), темишварски (Петар Петровић), арадски (Павле Авакумовић), бачки (Јован Јовановић) и будимски (Стеван Стратимировић). На том је састанку митрополит Путник присутнима прочитао своју представку цару у којој је затражио да и Срби присуствују Сабору да би решили питање свог статуса у Угарској. Представка је цару упућена 22. марта 1790, дакле убрзо након царске прокламације о сазиву Сабора угарских сталежа. Међутим, представка је у Беч стигла 15. априла 1790. године. Вероватно је митрополитова представка подстакла Леополда II да православно свештенство укључи у свој тајни план борбе против мађарског (католичког и калвинистичког) племства, те је одобрио да бројна делегација службено буде примљена код цара 30. маја 1790. На том је састанку митрополит Путник усмено затражио да Сабору угарских сталежа присуствује не само православно свештенство већ и још неки представници „илирског народа”. Цар је тадашњем дворском канцелару грофу Каролу Палфу, противнику политике Јосифа II, наложио да на Сабор угарских сталежа позове православно свештенство, али не и истакнуте чланове „илирског народа”.⁷ Када су позивнице уручене митрополиту и епископима (бачком, будимском и темишварском), мађарски бискупи су били затечени. Притиснути том акцијом, мађарски кардинал-примас изјавио је 6. јула 1790. године да су Срби у Угарској само привилеговани странци, да не могу имати статус грађанства и бити с Мађарима једнакоправни, чиме је тада јавно отворено питање њиховог статуса. Тај се закључак односи и на остале православне поданике источног дела Царства.

На другом састанку током заседања Сабора угарских сталежа издвојила су се три становишта: а) присуствовати Сабору заједно с мађарским племством, б) затражити засебан сабор и в) затражити засебну територију за Србе (Банат). За прву варијанту било је високо православно свештенство с калуђерима, за другу такозвани „радикали, социјално нехомогена група православних, док су за трећу били такозвани националисти коју су сачињавали нижи клер, војници, особито официрски кадар и грађанство, који су тражили засебну територију одвојену од Угарске, конкретно Банат, специјално надлештво за српска питања код Двора, засебну организацију за граничаре у случају укидања Војне гра-

⁶ Манојло Грбић, *Карловачко владичанство 1893*, књ. трећа, стр.73–80.

⁷ Гроф Карол Палфи био је кључна личност у политици Хабзбурговаца. Ступио је у државну службу још код Марије Терезије 1762. године. Напредовао је поступно, те је 1776. године постао заменик секретара Угарске дворске канцеларије.

нице. Цар је пристао на све захтеве изнесене у представци, осим да Банат постане засебна територија коју би насељавали Срби.

Дана 21. јула 1790. објављено је да ће бити сазван засебан сабор за православне у Темишвару 15/26. августа 1790. Ангажовањем православног свештенства за организовање сабора „националне цркве” у Темишвару, Леополд II је рачунао на стратегију поделе и сукоба између Мађара и Срба на штету Мађара.⁸ Чим је издата службена објава о сазиву засебног сабора за Србе, Магистрат града Ријеке је обавестио *Православну ойштин* Ријеке о пропозицијама за избор делегата, те о именовану барона Шмидфелда за посматрача.

Истовремено је темишварски епископ Петар Петровић, кога је у међувремену цар именовао за администратора Карловачке митрополије, једним писмом (на немачком језику) 29. јула 1790. позвао ријечког трговца пл. Арсенија Јовановића Шакабенту, сина проте Андрије и унука архиепископа и митрополита „грчке цркве” у Угарској, да као делегат племства присуствује „Сабору нације” (Nations Kongress) који је требало да се 15. августа одржи у Темишвару.⁹ Пошто је прихватио позив, Арсеније Шакабента је био једини депутирац–племић који није био из Баната, али истовремено и „неми учесник” Сабора. Но, избор активног учесника из Ријеке на Темишварском сабору – Саве Вуковића, интригантно је питање. Наиме, чланови ријечке *Православне ойштин*е одговорили су ријечком магистрату на службеном–италијанском језику да су након једног богослужења одлучили да њихов представник на Сабору буде Сава Вуковић.

У потпису стоји „Мађари по националној припадности и несједињени грчког закона” („Ungheresi di Nazione e del Rito Greco orientale non unito”).¹⁰ Као што се из потписа види, ријечки Срби су изгледа оптирала за прву групу, групу сталешке солидарности, скупа с угарским племством и високим свештенством. Нити у њиховом допису ријечком магистрату, нити у говору њиховог необичног представника, тада већ више од деценије становника Новог Сада, односно Петроварадина, не спомиње се засебна територија. Сава Вуковић је свој говор доставио у писаној форми 16. августа, дакле пре прве саборске седнице заказане за 21. август (1. септембар) 1790. године.¹¹

Захтеви ријечких Срба систематизовани су у пет тачака. У првој тачки *Православна ойштина* Ријеке тражи да буде изједначена у праву јавног испољавања вере са Србима у Угарској. У другој тачки траже да буду једнакоправни у пословима у градском магистрату, дакле градској управи, на трговачком суду и код Губерније. У трећој тачки траже да

8 Robin Okey, *The Habsburg Monarchy*, 200. str. 50; Манојло Грбић, *Карловачко владичанство*, књ. трећа, 1893, стр. 73–80; Denis Silagi, *Ungarn und der geheime Mitarbeiterkreis Kaiser Leopolds II*. München 1961; J. H. Robert Schwicker, *Die politische Geschichte der Serben in Ungarn*, Budapest 1880.

9 Архив Српске православне црквене општине у Риједи, кутија бр. 2.

10 *Истѝо*.

11 Славко Гавриловић, Никола Петровић, *Темишварски сабор 1790*, Грађа за историју Војводине, Нови Сад–Сремски Карловци, 1972, стр. 204–205.

се слободно досељавају у град, право да купују некретнине и право да се слободно баве трговином, као што то уживају католици града. У четвртој тачки траже да се поштују „националне привилегије”, док у последњој тачки траже право да и надаље шаљу своје представнике на саборе. У закључку се може констатовати да су ријечки Срби били за територијално протезање привилегија и на Ријеку, те у томе није било никаквог „револуционарног захтева” за издвајање засебне територије за Србе, што ни у Тамишком Банату, а још мање на северном Јадрану.

Седмом седницом од 20. септембра 1790. Темишварски сабор је завршио рад у делу који се тичао статуса Срба у Угарској. Упућено је писмо цару са захтевом да се оснује дворска канцеларија као представничко тело Срба које ће бранити његове привилегије.

За то време сабор мађарских сталежа је радио „пуном паром”. Сукоб између цара и Мађара је у великој мјери превазиђен крунисањем Леополда 4. новембра 1790. у Пожуну за угарског краља. Неколико дана након тога, тачније 28. новембра 1790. године све три банатске жупаније законито су сједињене и добиле су глас у Сабору. На следећим седницама Сабора угарских сталежа, дискутовано је о питањима унапређења (поморске) трговине. Том су Сабору на различитим сједницама почетком 1791. године из Ријеке присуствовала два делегата – Марко де Сузани и новопечени племић Сава Вуковић, а касније током 1791. године још два делегата – Људевит Адамић и Антун Михановић. Марко де Сузани је на сабору поднео елаборат у којем је навео потешкоће у развоју поморске трговине. Елаборату је придружио и карту.¹² Други ријечки делегат, племић Сава Вуковић долазио је из Новог Сада. Племство је добио или му је потврђено непосредно пре учешћа на сабору угарских сталежа 1791. године захваљујући српском митрополиту Стевану Стратимировићу. На сабору угарских сталежа присуствовао је као Мађар. У свом говору, Сава Вуковић навео је три важна услова за развој трговине: 1. да се уз Карловачки и Јозефински пут изграде нови путеви; 2. да се донесе закон о трговини и меничним судовима; 3. да се створе бесцаринске зоне дуж Дунава, Тисе и Саве за трговачке градове као што је Ријека (Н. Сад, Сегедин, Земун и Карловац).¹³ Осим та два представника из Ријеке, Сабору угарских сталежа присуствовао је и ријечки гувернер Јанош Петер Сапари (?–1815), који је именован за једног од десеторице чланова Трговинског одбора (*Deputatio regnicolaris in commercialibus*). Предлози ријечног депутата били су, дакле, у корист заједнице трговачких интереса ријечких Срба и мађарског племства преко Ријеке као једине луке предане мађарској администрацији 1779. године.

Без обзира на то да ли су јавна иступања Саве Вуковића на једном и другом сабору дело његовог стварног убеђења или су иступи и

12 Марко де Сузани био је једно од шесторо дјеце Николо де Сузанија, која се поименице спомињу 1751. као носиоци наследне племићке титуле њиховога оца. Године 1776. Марко Сузани спомиње се као сењски патрициј и највећи бродовласник у Ријеци. Наредне године налази се на попису највећих карловачких бродских трговаца. Није познато када је постао савјетник ријечног гувернера грофа Пастора, али у једном приједлогу, упућеном преко гувернера Краљевском угарском намесништву у Пешти 27. маја 1791, Марко Сузани предлаже мере за повећање трговине морем за Угарску. Lajoš Horvat, „Riječki zastupnik u mađarskom državnom saboru 1848–49”, *Vjesnik HAR*, sv. XLI–XLII, 2000, str. 127–153.

текстови били наручени, с обзиром на то да ништа не знамо о његовим образовним и другим способностима, несумњиво је да су његове заслуге за „мађаризацију” ријечке луке били значајни. Иступи писмени и, можда, вербални били су, по нашем мишљењу, наручени, ако ни од кога другог, свакако од гувернера Ријеке, с којима су ријечки крупни трговци деловали као заједница интереса. Сви успеси Саве Вуковића, било материјални, било статусни–племство и Леополдов крст, награда су за његову улогу на тим саборима.

Занимљиво је да су све личности које се помињу у вези са Савом Вуковићем, Темишварским сабором и Сабором угарских сталеза припадале слободном зидарству, укључујући ту и самог цара Леополда II, мада није познато да ли је и Сава Вуковић припадао мађарском слободном зидарству. Слободни зидар је био Стеван Стратимировић, који је на Темишварском сабору именован за митрополита (Ложа *Vigilantia*, Осијек). Слободни зидар је био и Карол Палфи, велики мајстор *Провинцијске ложе Угарске* и дворски канцелар Леополда II. Он је донео важну одлуку да се сабор „Националне цркве” одржи у Темишвару, у којем је била смјештена темпларска и окултистичка, значи војна ложа, а након забране 1785. и тајна ложа реда *Драшковићеве Опсерванце-Кџри бијела љиљана*. Ложа је основана 1776. године као резултат сарадње реда *Златној ружиној крсти* и као свака војна ложа примала је искључиво војна лица.¹⁴ Слободни зидар је 1791, ако не и раније, постао и Јаков Сеченац, предлагач пројекта о Банату као независној српској територији. Гроф Јанош Петер Сапари, гувернер у Ријечи (1788–1791), у чијој се организацији одвијало присуствовање ријечких учесника на Сабору у Пожуну, био је члан велике масонске породице Сапаријевих, чланова *Драшковићеве Strict Observance*. Породица Сапари дала је Ријечи тројицу гувернера (поред Јаноша то су касније били Геза Сапари, гувернер од 1873. до 1883. и Ласло Сапари, гувернер од 1898. до 1903. године). На тај начин је деловање ријечких гувернера било у дослуху с угарском масонеријом и представљало је гарант заштите мађарских интереса у ријечкој луци.¹⁵ Иако о ложи у Темишвару нема непосредних података, као, уосталом, ни о реду *Драшковићева Опсерванца* у време одржавања Сабора, може се претпоставити да су договарање и ток рада

14 Занимљиво је да је око 1787. у Темишвару утемељен један огранак Ружиног реда („*Rosen-Orden*”), тајног друштва у ком су чланови били службеници, али и православно свештенство. Том су друштву припадали Петар Петровић, владика у Темишвару, Јован Јовановић Шакабента, митрополит Вршца, Герасим Адамовић, владика у Бездану и Павле Вуковић-Бранковић, свештеник у Чанаду. Том су реду могле припадати и жене. Након 1789. нема више података о том друштву. Лудвиг Абафи је о том реду одржао предавање 3. октобра 1883. године у седишту *Историјског друштва* у Будимпешти. Податак о томе донео је *Најнал*, br. 17/1883. Амерички аутор Роберт Мекој (1815–1895), писац је *Рјечника масонерије* (*A Dictionary of Freemasonry*) за који се не зна када је објављен, али се зна да је прештампан 1989. године. Он наводи да су масонски редови руже цветали током 18. века у Њемачкој. Њихов оснивач је био свештеник. Под утицајем барона Де Принзена доживели су масовну присутност, све док их у томе није заменио ред *Strict Observance*. нав. дело, стр. 329). Занимљиво је да је сам Леополд II био масон док је био велики војвода Тоскане, али се придружио забрани масонерије од стране Јосифа II године 1785., када је дошао на аустријски престо. Harry S. Truman (ed.) *10.000 Famous Freemasons*, 2002. vol. III, str. 45.

сабора у Темишвару били у складу са сугестијама које су војна лица, прије свега предлагачи разних ријешења, као и сам посматрач Двора, примали директно из Беча, и да су били усмеравани тајном политиком Леополда II.

Очито је да је тема Темишварског и Сабора угарских сталежа и надаље инспиративна историчарима за истраживање, а унутар ње и историја српске православне општине у Ријеци и њених (могућих) веза с европским, руским и другим националним масонствима.¹⁶

SAVA VUKOVIĆ, DEPUTY OF RIJEKA AT THE NATIONAL
CHURCH CONGRESS AT TIMIȘOARA AND THE HUNGARIAN
DIET (1790–1791)

LJUBINKA TOŠEVA KARPOWICZ

Although Sava Vuković, one of the founders of the Orthodox Community in Rijeka, had been an inhabitant of Novi Sad for over ten years, the worshipers of Rijeka's Serbian Orthodox Church of St. Nicholas elected him as their deputy in mid-July 1790 to the Church Congress at Timișoara. Already at the first session of the Congress (21 August/1 September), Sava Vuković put forth a proposal concerning the status of Serbs in Rijeka, in which they sought for themselves the status of citizens (burghers). With the assistance of Metropolitan Stevan Stratimirović, who had been chosen as bishop (*vladika*) at the Timișoara Congress, Sava Vuković succeeded in having his family confirmed as members of the Venetian nobility. Thereafter, Sava Vuković, now as a nobleman and a Magyar, made a proposal to improve trade at the Hungarian Diet on 10 July 1791, together with Rijeka's delegates (who were also members of the Hungarian nobility). Interestingly, all persons mentioned in connection with the Timișoara National Congress and the Hungarian Diet belonged to the Rite of Strict Observance Rite of the Freemasons!